

सह्याद्रीचा रखणदार

કેરનાળ છે હાર્ફ વિનાયક લક્ષ્મણ છે!



विनायक लक्ष्मण ऊर्फे केरुनाना छत्रे हे प्राचीन भारतीय तसेच आधुनिक गणित व खगोलशास्त्र यांचे अभ्यासक होते. विष्णूशास्त्री चिपळूणकर, लोकमान्य टिळक, सुधारकाग्रणी गोपाळ गणेश आगरकर यांचे ते गुरु होते. केजीएन: श्री के.जी.निकोडे गुरुजी यांच्या संकलित लेखातून वाचा ज्ञानवर्धक माहिती... संपादक.

बुद्धिमत्ता लक्षात घेतली की, पुढे त्यांनी अध्यापन कौशल्य दाखवले आणि सरकारदरबारी त्यांना मिळालेल्या मानाच्या जागा मिळवल्या. मुंबईस कुलाब्याच्या दांडीवर अंतरिक्ष चमत्कार व लोहचुंबक यांचे अनुभव घेण्यासाठी इ.स. १८४०मध्ये प्रो. आर्लिबार यांनी एक वेदेशाला काढली. तिथे केरुनानांची असिस्टंटच्या जागी नेमणूक करण्यात आली. अवघ्या १५व्या वर्षी द.म. ५० रुपये पगारावर मिळालेल्या या नोकरीत नानानी पुढली १० वर्षे जागरूकपणे हवामानशास्त्राचे प्रशिक्षण घेतले. पुढील आयुष्यात कोणतेही तत्त्व अथवा संकल्पना सिद्ध होऊन पडताळा आल्याशिवाय ते स्वीकारीत नसत, याचे मूळ या नोकरीत आढळते. इ.स. १८५१पासून त्यांच्या बदल्या पुणे कॉलेजचे नॉर्मल स्कूल, व्हर्नेक्युलर कॉलेज (याचे नाव पुढे ट्रेनिंग कॉलेज झाले.) आणि अहमदनगरच्या इंग्रजी शाळेचे हेडमास्टर अशा सरकारी संस्थांतून झाल्या. या प्रत्येक ठिकाणी गणित, सृष्टिशास्त्र व पदार्थविज्ञान हेच विषय ते जरुरीप्रमाणे इंग्रजी व मराठीत सराईतपणे शिकवीत असत. दरम्यान, त्यांनी इंजीनिअरिंग कॉलेजातसुद्धा सृष्टिशास्त्रावर व्याख्याने दिली. मात्र १८६५ पासून सेवानिवृत्तीपर्यंत केरुनाना पुण्याच्या डेक्कन कॉलेजात स्थरपणे होते. प्रोफेसर व शेवटी हंगामी प्राचार्य म्हणून जागोजागी जबाबदारीची पदे

यांच्या कामाची आकारणी इत्यादी व्यावहारिक उदाहरणे घातली आहेत. तर पदार्थविज्ञानात आजूबाजूच्या सृष्टीत घडणारे व्यापार, निसग्रंथमत्कार व पदार्थांचे गुणधर्म यांच्या परिचयाबोरोबूर्ड प्रयोगासाठी लागणाऱ्या वस्तू व त्यांच्या किमती पुस्तकाच्या परिशिष्टात दिल्या आहेत. कधी कधी या पुस्तकात त्यांनी संवादाचे माध्यमही वापरले आहे. शास्त्रीय ज्ञान स्वभाषेत व्यक्त करण्यासाठी मुंबईत सन १८४८ साली स्थापन झालेल्या ज्ञानप्रसारक संघेच्या व्यासपीठावरून करेपांतीनी हवा भरतीओहोटी, कालज्ञान, सूर्योदारीत डाग आणि पर्जन्यवृत्ती यांचा संबंध असे विविध विषयांवर १७ निबंध वाचले. त्यापैकी भरती-ओहोटीच्या निबंधात भरती अंतराच्या घनाच्या प्रमाणात कर्म होते असे कलनाच्या मदीने त्यांनी दाखवले आहे केरुनानांनी लक्ष घातलेला आणखी एक विषय म्हणजे पंचांग शुद्धीकरणाचा. आपल्या सूक्ष्म अभ्यासाने त्यांच्या असे लक्षात आले की परंपरागत पंचांगात केलेले अशुद्ध गणित व घेतलेली ग्रहस्थितींची स्थूलमाने या चक्रांमुळे क्रतुकाल तसेच पंचांगात दाखवलेल्या ग्रहस्थितीचे प्रत्यक्षातल्या ग्रहस्थितीशी मेळ बसत नाही. तेव्हा ही विसंगती दूर करण्यासाठी त्यांनी पंचांग सुधारण्यासाठी बाबत दिवस आपला बहुमोल वेळ खर्च केला. पण त्यांच्या हयातीत हा उद्योग पूर्णत्वाचा

गेला नाही. मात्र लो. टिळकांसारख्या त्यांच्या
नामवंत शिष्याने राजकारणाच्या धकाधकीतही
गुरुक्रत्रण जाणून व स्वतः स त्यात असलेला रस
म्हणूनही ही चलवळ पुढे नेली. केरुनानांच्या पुरोगामी
विचारसरणीचे द्योतक म्हणजे स्थियांच्या सामाजिक
सुधारणेस त्यांचा पाठिंबाबा होता. शिवाय ते मुर्लींच्या
शाळेच्या व्यवस्थापक मंडळावर होते, श्रीमती स्मार्बाई
रानडे यांच्या प्रेरणेने भरणाऱ्या स्थियांच्या सभाना
हजर राहून त्यांचे शिक्षण करत. स्थियांना जड
विषयांएवजी गृहजीवनोपयोगी शिक्षण देण्याच्या मताचे
ते होते. अशा गहन विषयांच्या व्यासंगत गढलेल्या
केरुनानांना शास्त्रीय संगीत, संगीत नाटके व स्वतः
पियानो वाजवण्याचीही आवड होती. शिवाय
किलोंस्कर नाटक मंडळीत त्यांचे जाणेयेण होते.
नाटकांच्या तालर्मांना हजर राहून ते मोरोबा
वाघोलीकर आणि बाळकोबा नाटकर या गायक
नटांना गण्याच्या अतिरेकाने नाटकाचा रसभंग होतो,
असा सळ्हा देत असत. त्यांच्या या गुणांवर लुध्य
होऊन अण्णासाहेब किलोंस्करांनी आपले ‘सौभद्र’
हे नाटक त्यांना अर्पण केले आहे. असे हे थोर
व्यासंगी पुरुष दि. १९ मार्च १८८४ रोजी निधन पावले.
केरुनाना दिवगत झाल्यावर टाइम्स ऑफ इंडियाने
वाहिलेल्या श्रद्धांजलीत, “प्रो. छत्रे यांना जर युरोपात
पद्धतशीर शिक्षण मिळाले असते तर ते एक
युगप्रवर्तक शास्त्रज्ञ म्हणून गाजले असते” असे
म्हटले होते. त्यावरून त्यांचा मोठेपणा ध्यानात येईल.
!! केरुनाना छत्रे यांना त्यांच्या पुण्यस्मरणार्थ अनंत
विनम्र अभिवादन !!

संस्कृत तथा सुलखन –
केजीएनः श्री के.जी.निकोडे गुरुजी
(से.नि.प्राथ.शिक्षक.)
मु.पो.ता.गडविरोली.
फक्त दसभाष – ७१३२७९६८८३.

फक्त दूरभाष- ७१३२७९६६८३.

9

**ज्योतीताईंनी लोकसभा लठवावी, शिवसंग्राम
कार्यकर्ता, पदाधिकारी बैठकीत आग्रही**

बीड | प्रतिनिधि

लोकसभा निवडणुकीचे बिगुल वाजल्यानंतर सर्वच पक्ष निवडणुकीच्या तयारीत लागले आहेत महायुतीचा उमेदवार जाहीर झाल्यानंतर आघाडीच्या उमेदवाराची घोषणा होणे बाकी आहे. यात समाजस्तरातून डॉ. ज्योती विनायकराव मेटे यांनी निवडणूक लढवावी यासाठी मागणी वाढत आहे. याबाबत डॉ.ज्योती मेटे काय निर्णय घेतात या कडे लक्ष लागले आहे. मात्र आज शिवसंग्राम भवन येथे कार्यकर्ते, पदाधिकारी यांची जिल्हास्तरीय बैठक पार पडली यात सर्वांनी एकमुखाने डॉ. ज्योती मेटे यांनी लोकसभा निवडणूक लढवावी अशी आग्रहाची मागणी केली.

जोप्राहाया मानणी कला. गेल्या आठ दिवसांपासून डॉ. ज्योती मेटे यांच्या निवडणूक लढवण्यास दर्भातील चर्चाना उथाण आले आहे. जिल्ह्यात सर्व स्तरातून डॉ. ज्योती मेटे यांनी निवडणूक लढवावी यासधर्भात आग्रह होत आहे. या पार्श्वभौवर जिल्हाध्यक्ष नारायण काशीद यांच्या उपस्थितीत वरिष्ठ पदाधिकारी, तालुका अध्यक्ष, सर्कल प्रमुख गण प्रमुख यांच्या सह प्रमुख कार्यकर्त्यांची बैठक पार पडली यास गणेश ढवळे, दिनेश पवार, गेवराई तालुकाध्यक्ष कैलास माने, केज तालुकाध्यक्ष नामदेव गायकवाड, माजलगाव तालुकाध्यक्ष उत्तमराव पवार, फिरोज पठाण, वडवणी तालुका अध्यक्ष सुशीव मुंडे, अंबाजोगाई तालुका अध्यक्ष

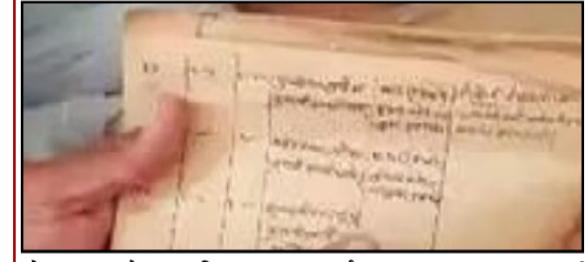


धनेश गारे, शिरूर तालुकाध्यक्ष माऊली शिंदे, परळीचे कैलास नाईकवाडे, आष्टी तालुकाध्यक्ष ज्ञानेश्वर चौधरी, मनीषा कुपकर, साक्षी हंगे, यात शिवसंग्रामच्या मावळ्यांमध्ये उत्साहाचे वातावरण पाहायला मिठाले ज्योतीताई मेटे यांना लोकसभेची निवडणूक लढवावी अशीच मागणी, सर्व उपस्थितानी केली आणि आम्ही सर्व कार्यकर्ते आज पासून निवडणुकीच्या कामालाला लागू असे आश्वासन यावेळी दिले. यावेळी बैठकीत कार्यकर्त्यांनी उपस्थित केलेला भावन

डा. ज्योतीताई मेट याच्या पयंत पोहांचून निवडणूक लढवण्याची विनंती करणार असल्याचे शिवसंग्रामचे जिल्हाध्यक्ष नारायण काशीद यांनी म्हटले आहे. बैठक सुरु असताना शिवसंग्राम चे कार्यकर्ते पदाधिकारी आपापल्या सूचना आणि मत व्यक्त करीत होते यावेळी कदम नावाच्या एका युवकाने आपले मत व्यक्त केले मत व्यक्त करताना मी शिवसंग्राम चा कार्यकर्ता नाही हे सर्वप्रथम स्पष्ट करते परंतु ज्यावेळी मला ज्योतीताई मेटे निवडणूक लढणार आहत हे आलो ज्योतीत तन-मध्य ग्वाही फे गणेश ढोके केले अलोक संग्रामचे लोक संग्राम शिवसंग्राम यांनी म्हटले

हे कळल त्यासाठी आज मी या ठिकाणी
आहे मी ठाण्याला जॉब करतो परंतु
ताईसाठी मी एक महिन्याची रजा टाकून
धनाने ज्योतीताईचा प्रचार करेल अशी
दिली. याचवेळी सामाजिक कार्यकर्ते
दृढवळे यांनी देखील आपले मनोगत व्यक्त
आणि उच्चशिक्षित ज्योतीताई मेटे यांना
प्रभेत पाठवण्यासाठी मी खं बीरपणे
प्रग्राम ला साथ देणार असल्याचे ढवळे
हटले.

कुणबींच्या ६०
हजार नोंदीं पैकी पाच
हजारांना दाखले



सोलापूर : सोलापूर जिल्ह्यात आतापर्यंत ६० हजार ४७२ कुणबी मराठाच्या नोंदी आढळल्या आहेत. नोंदी मोठ्या प्रमाणात आढळल्या आहेत, परंतु आतापर्यंत केवळ ५ हजार २७७ कुणबी दाखल्यांचे च वाटप झाले आहे. सापडलेल्या नोंदीच्या दहा टक्की दाखले अद्याप जिल्ह्यातील मराठा समाजाला मिळाले नसल्याचे भीषण वास्तव समोर आले आहे.

मनोज जरांगे-पाटील यांच्या आंदोलनामुळे राज्यभरातील कुणबी नोंदीचा शोध घेण्यात आला आहे. या शोध मोहिमेत जिल्ह्यात आतापर्यंत ६० हजार ४७२ नोंदी सापडल्या आहेत. मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे यांनी राज्यातील मराठा समाजाला दहा टक्क्यांचे आरक्षण देण्याची घोषणा २० फेब्रुवारी रोजी केली आहे. या घोषणेला आता एक महिना होत आला तरीही या नव्या आरक्षणानुसार जातीचा दाखला कसा काढावा? याबद्दलची कसलीच नियमावली जिल्हा प्रशासनाकडे आलेली नाही. नव्या आरक्षणाची नियमावली नाही, कुणबीची नोंद आढळली आहे. परंतु जात प्रमाणपत्र काढण्यासाठी प्रशासकीय अडथळ्यांची शर्यत संपत नाही, अशा दुहेरी संकटात मराठा समाजाला कसरत करावी लागत आहे.

सामाजिक बांधिलकी जोपासत रामकिसन मर्स्के यांनी विद्यादानाचे पवित्र कार्य केले-डॉ.प्रतापसिंह शिंदे

मान्यवराच्या प्रमुख उपस्थितीत मर्स्क सराचा संवापुतो सत्कार साहळ्याचं आयोजन



करण्यात आला. याप्रसंगी ज्येष्ठ समाजसेवक नंदिकिंशु मुँदा यांनी बोलत असताना मस्के सरांनी गणितासारख्या अवघड विषय शिकवित असताना आयुष्याच्या बेरीज वजाबाबीचा तंतोतंत हिशोब बुळवून बेरीजेचे आयुष्य जगत असताना माणसांची बेरीज ते करीत गेले म्हणून आज त्यांच्या सत्कार सोहळ्यासाठी हा मोठा जनसमृद्ध या ठिकाणी जमला असल्याचे मत त्यांनी व्यक्त केले तर माजी आमदार पृथिवीराज साठे यांनी मस्के सरांनी विद्यार्थी घडवित असताना प्रत्येक विद्यार्थ्याला प्रोत्साहन देऊन शिक्षणाच्या प्रवाहात नुसते टिकवूनच ठेवा नाही. तर त्याला त्याच्या लक्ष्यापर्यंत पोहाऱ्येपर्यंत मार्गदर्शन करतात असे मत त्यांनी मांडले. तर राजकिंशु मोदी यांनी मस्के सर हे जरी गणितासारख्या अवघड विषयाचे शिक्षक असले तरी हा विषय अगदी सो

करून विद्यार्थ्याच्या गळी उतरविण्याचे काम हे त्यांनी उभ्या आयुष्यात केले. त्यामुळे त्यांच्या शाळेचे संस्थेचे, नंब झाले. आज त्यांची शाळा ही नांवारूपाला आलेली आपल्यात दिसते. त्यात मस्के सरांचे योगदान महत्त्वाचे राहिले आहे असे सांगितले. तर बबनाराव लोमटे यांनी नेताजी सुभाषचंद्र माध्यमिक विद्यालय नांवारूपाला येण्यात जसा संस्थेचा वाटा असतो. तसाच शिक्षकांचा ही मोठा वाटा असतो. यात मस्के सरांनी गणितासारखा विषय अगदी सहजपणे शिकवित असताना विद्यार्थ्यांना आयुष्याचं गणित ही सोडवण्यासंदर्भात मार्गदर्शन केले. हे अत्यंत महत्त्वाचे असल्याचे मत त्यांनी व्यक्त केले. मुख्याध्यापक गोविंदाराव चव्हाण यांनी मस्के सरांनी त्यांच्या एकूण ३४ वर्षांच्या सेवेत वेळेला अत्यंत महत्त्व देऊन अत्यावश्यक असेल तरच त्यांनी राजा

घेतल्याचा उल्लेख केला तसेच न चुकता दरोजचा परिपाठ ते घेत असत, एकूणच शाळेचे नांव मोठे करण्यात मस्के सरांचेही यांगदान महत्वाचे राहिले असल्याचा गौरवपूर्ण उल्लेख त्यांनी केला. यावेळी सत्काराला उत्तर देत असताना रामकिसन मस्के यांनी आपल्या एकूण ३४ वर्षांच्या संवेची त्रोटक माहिती देऊन या काळात आपण शाळेसाठी पूर्णपणे झोळून देऊन काप करीत असताना अंबाजोगाई व परिसरातील ग्रामीण भागातील विविध जाती-र्धमांच्या, पंथाच्या, वंशाच्या विद्यार्थ्यांना समान न्याय देऊन त्यांना मार्गदर्शन करून घडविण्याचे काप केले. तर गरजू विद्यार्थ्यांना वसतीतृहाच्या माध्यमातून विविध सोली सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आपण नेहमी पुढाकार घेतला व संस्थेच्या माध्यमातून व सर्वांच्या सहकार्यानि हे वसतीतृह

नंवारूपाला आणण्याचे काम आपण करू शकल्याचे मत त्यांनी व्यक्त केले. हे करीत असतानाच मराठा सेवा संघाच्या माध्यमातून आपण सामाजिक कार्यही करत राहिलो त्या माध्यमातून समाजाचे अनेक प्रश्न सोडविण्यासाठी नेहमी पुढाकार घेत राहिलो. तर पुढील काळात आपण सामाजिक कार्यात असेच सक्रिय राहन समाजाचे, विद्यार्थ्यांचे प्रश्न सोडविण्यासंदर्भात आग्रही राहणार असल्याचे मत त्यांनी व्यक्त केले. अध्यक्षीय समारोप प्रसंगी बोलताना संस्थेचे सचिव प्रतापर्सिंह शिंदे म्हणाले की, मस्के सरांनी शाळेसाठी दिलेले योगदान हे अत्यंत मौलिक व समाधानकारक आहे. शाळेचे वसतिगृह हे केवळ आणि केवळ मस्के सरांमुळे च नंवारूपाला येऊ शकले व या ठिकाणी चांगल्या सोयी, सुविधायुक्त ते बनू शकले. तर मस्के सरांनी त्यांचे सामाजिक कार्य कथीच शाळेच्या कामाच्या आड येऊ दिले नाही असेही मत त्यांनी व्यक्त केले. याप्रसंगी बापू देवकरे, सुरवसे सर, ड.पी.जी. शिंदे, सातातुरे सर, बडे सर, सौ.सुरेखा काळे मॅडम, सौ.सेलकूर मॅडम इत्यादी मान्यवरांनी ही श्री.मस्के यांच्या बाबतीत आपले यथेचित मनोगत व्यक्त केले. या कार्यक्रमात माजी विद्यार्थी, पालक, सरांचा मित्र परिवार, नातेवाईक, आसेष, चळवळीतील सहकारी, प्रतिष्ठित नागरिक यांनी मस्के सर यांचा सेवापूर्तीनिमित विशेष सन्मान केला. या कार्यक्रमाचे अतिशय सुंदर आयोजन नेताजी सुभाषचंद्र माध्यमिक व प्राथमिक विद्यालयाच्या सर्व शिक्षक, कर्मचाऱ्यांनी अतिशय उत्कृष्टपणे केले होते. कार्यक्रमाचे बहारदार सूत्रसंचालन प्रा.डॉ.सतीश कट्टम यांनी केले. तर उपस्थितांचे आभार सौ.नेहरकर मॅडम यांनी मानले. कार्यक्रमाची सांगता राष्ट्रगीताने झाली.

